

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

**ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**Матеріали V Міжнародної
науково-практичної конференції**

19 грудня 2024 року

Конференцію присвячено пам'яті Леоніда Яковича Новаковського,
академіка НААН України, доктора економічних наук, професора,
Почесного землевпорядника України, Заслуженого діяча науки і техніки України

Київ 2025

УДК 332.36

Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 грудня 2024 р.). Київ : Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2025. 103 с.

Видання містить матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи». Тематика конференції відображає комплексність, міждисциплінарність і багатовекторність проблем формування сталого землекористування та інноваційних підходів до їх вирішення. У тезах доповідей учасників представлено технічні, організаційні, економічні, екологічні та соціальні засади забезпечення формування сталого землекористування.

Матеріали збірника будуть корисними для фахівців у сфері землеустрою, геодезії, картографії, містобудування, геоінформаційних технологій та ін.

The publication contains materials of the V International scientific-practical conference "Formation of sustainable land use: problems and prospects". The theme of the conference reflects the complexity, interdisciplinarity and multi-vector nature of the problems of sustainable land use formation and innovative approaches to their solution. The participants' reports present the technical, organizational, economic, environmental and social principles of ensuring the formation of sustainable land use.

The materials of the collection will be useful for specialists in the field of land management, geodesy, cartography, urban planning, geographic information technologies, etc.

Матеріали подано в авторській редакції

Materials are submitted in the author's edition

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту землекористування Національної академії аграрних наук України
(протокол № 2-2 від 24 лютого 2025 р.)

ISBN 978-617-8571-19-1

© Інститут землекористування НААН України, 2025
The Institute of Land Management of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, 2025

Олександр Ковалів
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут агроекології і природокористування НААН
e-mail: okovaliv@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4908-7963

КОНСТИТУЦІЙНО-ЗЕМЕЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ — ГОЛОВНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Досягнення в Україні стану раціонального земле-природокористування та сталого комфортного простору життєдіяльності всіх громадян України в екологічній безпеці на європейському рівні, можливе лише за умов формування на реальних науково-обґрунтованих економіко-правових засад розвитку і функціонування конституційно вмотивованої системи когнітивної земельної економіки [1], що базуватиметься на відповідній законодавчо-правовій платформі та орієнтуватиметься на стандарти Євросоюзу.

Важливо, що Конституція України (КУ), на відміну від рф, декларує унікальний алгоритм норм стосовно землі та її природних ресурсів як природних об'єктів (стисло «земля») права власності Українського народу — всіх громадян України (ч. 1 ст. 13), де земля визнається основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (ч. 1 ст. 14) [2].

Надважливим є те, що в нашому розумінні ці статті (13 і 14) КУ декларують дві власності «на землю», що відповідно розкрито й також — в Цивільному і Земельному кодексах України, а саме:

- земля та її природні ресурси (стисло «земля»), які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є природними об'єктами права власності Українського народу — основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (*глава 23 і 27 ЦКУ і розділ другий ЗКУ*).

- право власності на земельні ділянки (на межі, або «на землю») набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою як на об'єкти цивільних права (*глава 27 ЦКУ і розділ третій ЗКУ*).

Це означає, що ринковий обіг (набуття і реалізація) може здійснюватися лише на земельні ділянки (межі) як на об'єкти цивільних прав.

При цьому ч. 2 ст. 13 КУ імперативно декларує: «Кожний громадянин має право (*лише авт.*) користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону». Таке право підсилюється надважливим чинником ч. 4 ст. 13 КУ: «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, соціальну спрямованість економіки» як ключовим пріоритетом діяльності держави, що має стати центральною формулою й водночас інструментом у досягненні мети і завдань справжнього реформування земельних відносин, особливо — в повоєнний час...

Адже, з найвищою загальнонаціональною відповідальністю перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями (в цивілізовані держави також), вшановують, забезпечують і винагороджують своїх

воїнів-захисників (їхні сім'ї), особливо учасників бойових (воєнних) дій, в тому числі шляхом безперешкодного (пільгового) наділення їм земельних ділянок (землі) для особистого (сімейного) використання (володіння) — за відповідним господарським призначенням в процесі природокористування для житлового і дачного будівництва, малого підприємництва, ведення особистого селянського (фермерського) сільського, лісового і рибного господарства та іншої діяльності.

На жаль, ці та інші питання, що для нас і наших захисників є тепер надважливими та орієнтованими на Європу, органи державної влади і місцевого самоврядування в існуючому корумпованому середовищі — не розв'язують й, навіть, не пропонують шляхи їхнього вирішення, зачарувавшись «надуманим ринком землі с. г. призначення» як панацеєю від всіх бід.

Щоб «узаконити» антиконституційне твердження про, начебто, відсутність абсолютної власності Українського народу на землю та її природні ресурси як на природні об'єкти, і знеособити конституційну норму «Земля є власністю Українського народу та основним національним багатством», «законотворці» пошулерські замінили конституційну норму щодо права лише «користуватися» природними об'єктами права власності народу (ч. 2 ст. 13 КУ) — іншим словом «поширення». Дослівно: «Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб» (ст. 79 ЗКУ та ст. 373 ЦКУ).

В цьому зв'язку, нами було доведено, що відсутність Закону України «Про право користування природними об'єктами права власності Українського народу» як цього вимагає ч. 2 ст. 13 КУ, а також, зокрема, Державного кадастру ґрунтів в агроландшафтах України, склали головні не врегульовані передумови щодо самовільного заволодіння основним капіталом нації, погіршуючи якісний стан природних ресурсів, особливо ґрунтів і водних джерел (систем), а головне існування корупційної безкарності стосовно експлуатації всіх категорій землі. Насправді, як на наше розуміння, все це має ознаки прямого злочину на найвищих щаблях влади, оскільки право законодавчої ініціативи належить Президентові України, народним депутатам і Уряду України (ст. 93 КУ).

Аргументами такої антиконституційної діяльності є й те, що здійснювана в Україні дотепер так звана «земельна реформа» як аграрна, — всупереч Декларації про державний суверенітет України (1990 р.) і Конституції України (1996 р.), норми яких декларують абсолютну (неподільну) власність на землю та її природні ресурси як на природні об'єкти (стисло «земля»), що належить Українському народу (всім громадянам України) і є основним національним багатством, була спотворена (30 січня 1992 р.) і заснована на штучному розчленуванні такого права — на три різні форми власності на землю (державну, колективну і приватну).

В такому середовищі і за таких умов, Верховна Рада України в 2020 році прийняла в остаточному варіанті закон про так званий «ринок (обіг) земель сільськогосподарського призначення» як, начебто, об'єктів цивільних прав [3], який введено в дію з 1 липня 2021 року — до 100 гектарів в «одні руки», а з 1

січня 2024 року — до 10 000 гектарів в «одні руки» — як фізичним так і юридичним особам України.

Беручи до уваги наявний критичний стан в Україні й те, що розв'язання даної проблематики має загальнонаціональне значення та, враховуючи той факт, що запропоновані нами ґрунтовні напрацювання є конституційно вмотивованими, науково обґрунтованими і вже достатньо висвітленими, в тому числі публічно, ми офіційно надіслали їх до секретаріату РНБО, — ще навесні 2021 р., а також повторно нагадали про цю потребу публічно — теперішньому Президенту України Володимирі Зеленському — Голові РНБО України — у відкритому діалозі на шпальтах газети «Урядовий кур'єр» від 02.02.2022 р. № 20 в статті «У кого земля – в того влада» [4] – на передодні агресивної війни.

На превеликий жаль, тепер, до цього всього додалися — ще й зовнішня воєнна агресія «рашизму» й окупація частини території України. Внаслідок смертоносної війни проти України відбулася (продовжує відбуватися), жахлива руйна життєдіяльності всіх громадян України – їхнього життєвого фізичного й матеріального простору, будівель, споруд, інфраструктури та іншого майна. Знищуються (руйнуються, забруднюються, зникають...) природні ресурси як природні об'єкти права власності Українського народу – основне національне багатство, включаючи довкілля, також ландшафти, ґрунти, водні джерела і цілі природні екосистеми тощо. Спричинився жахливий кризовий демографічний стан, в тому числі через масштабну евакуацію і міграцію населення...

Тому, здійснювана в Україні дотепер так звана «земельна реформа» через «колективну власність на землю», потребує негайного і безболісного (конституційно вмотивованого) повноцінного введення в чинне конституційне поле України, що є одним із реальних інструментів, який дає можливість виправити помилки поспішної «приватизації» та забезпечити вимоги охорони й раціонального використання землі — всіх категорій природних ресурсів.

Нами доведено, що безболісно вийти з такого існуючого стану і забезпечити відповідний розвиток в національних інтересах, особливо аграрного сектору та сільських територій, можливий лише за умов повноцінного звершення земельної реформи (нова парадигма) [5], яку обґрунтовано на основі законів неживої і живої природи та суспільства і вимог чинних земельних норм Конституції України. Для цього нами запропоновано комплексні і системні заходи (конкретні механізми), які конституційно вмотивовані, науково обґрунтовані й вже достатньо публічно обговорені (детальніше на сайті: <http://www.kovaliv.kiev.ua/>).

Зауважимо, що цей історично справедливий крок, починаючи з ГАРАНТА, проявить де-факто, (фіксує вперше) — кожного громадянина України, що є живим і котрий має лише єдине громадянство (ст. 4 КУ), — «співзасновником» держави «Україна як «республіка» (ст. 5 КУ) і повноправним «співвласником» землі та її природних ресурсів — основного національного багатства як «об'єктів» права власності (перші частини ст. 13 і 14 КУ). Частка в статутному капіталі нації – кожного такого громадянина оцінюється нами, на даний момент, в еквіваленті – 200 тис. дол. США, що є також рушійним інтересом життєдіяльності...

Ми переконані, що саме, такі конституційно вмотивовані дії започаткують реальний захист конституційних прав власності Українського народу на землю та її природні ресурси — основне національне багатство як фундаментальних прав людини, що вважається невідкладною потребою сьогодення, і реально сприятимуть усуненню наявних проблем також в умовах російсько-української (московської) війни та у повоєнний період.

Водночас, переконливо стверджуємо — й надалі, що Президент України як гарант Конституції України, не очікуючи закінчення війни, — особливо на окупованих росією (рф) територіях України (півострова «Крим» і частини території Сходу та Півня України), має взяти під особистий контроль процес прискорення проявлення де-факто конституційного права абсолютної власності Українського народу (всіх громадян України) на землю та її природні ресурси, яка де-юре є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, сприяючи в невідкладній реалізації таких кроків:

1. Конституційний Суд України — якнайшвидше видає остаточне рішення (тлумачення) про сутність чинних земельних норм Основного Закону України (ст. 13 і 14) в системному зв'язку з іншими статтями Конституції, розгляд якого розпочато 19 грудня 2019 року.

2. Рада національної безпеки і оборони України, із врахуванням рішення КСУ, — першочергово розглядає і приймає рішення «Про загальнонаціональні засади конституційних норм щодо землі та її природних ресурсів як природних об'єктів права власності Українського народу — основного національного багатства України».

3. Верховна Рада України, на виконання і в розвиток таких рішень КСУ і РНБО, — невідкладно організовує підготовку відповідних законопроектів (в пакеті) і першочергово розглядає та приймає їх як Закони України.

Для цього має працювати відповідна фахова група на професійній основі, — за участю автора, яка відповідально готує (пакетом) остаточні варіанти (в розвиток прийнятих рішень КСУ і РНБО) всі необхідні законопроекти, а також (дана група) відповідально й системно супроводжує їх — до остаточного прийняття Парламентом України і підписання їх Президентом України. Бере, за необхідності, активну участь в здійсненні контролю їх виконання [6].

Список використаних джерел

1. Ковалів О.І. Звершення земельної реформи в Україні за когнітивним принципом позитивної часової преференції. Ефективна економіка, 2021, № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/24.pdf.

2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31 березня 2020 р. № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#top>.

4. У кого земля – в того влада! / Урядовий кур'єр. – 02 люто. 2022. № 20 [7141]. С. 4. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/u-kogo-zemlya-v-togo-vlada/>

5. Ковалів О.І. Звершення земельної реформи в Україні: нова парадигма: Монографія. Київ, ДІА, 2016. 416 с.

Constitutional and land imperatives are the main prerequisites for the sustainable development of Ukraine under martial law and post-war reconstruction

Abstract. *Due to the lack of a scientifically substantiated and legislatively regulated economic and legal system for the practical manifestation of the declared constitutional property rights of the Ukrainian people to land and its natural resources as natural objects, which de jure are the main national wealth, departmental-monopoly corruption-oligarchic schemes for the appropriation of the nation's capital operate in practice. It has been established that the most significant paradox of the "state-building" of a unitary and indivisible state was the destructive introduction by the pro-communist majority of the Verkhovna Rada of Ukraine of three forms of land ownership: "state", "private" and the far-fetched "collective", by means of (divide and conquer) the adoption of the Law of Ukraine "On Forms of Land Ownership" on January 30, 1992. It is proven that the so-called "land and agrarian reform" initiated on the basis of "collective land ownership" is not consciously introduced by state authorities into the current constitutional field of Ukraine - until now, however, on this basis in 2020 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the so-called Law of Ukraine "On the circulation of agricultural lands". It was revealed that the "legislators" in Articles 79 of the LKU and 373 of the CKU substituted the constitutional norm regarding the right to "use" natural objects of the people's property, in other words, "distribution". The ways of resolving existing anti-constitutional problems substantiated in the article have important practical value, since they are related to the victory of the Ukrainian "constitutional land truth" on the "domestic front" and are intended for the implementation, without waiting for the end of the war, of the legislative initiative of the President of Ukraine, people's deputies and the Government of Ukraine.*